

ki da so jih podobno ustanovili begunci izpod Ljubelja, kjer jim je tudi plaz uničil domove.

Težišče knjige je na zgodovini organizirane tržiške cehovske obrti in industrije, ki bo mogla rabiti etnografu za primerjalne študije pri raziskovanju domače obrti istih strok.

Franjo Baš

Glasnik Etnografskog instituta SAN. II—III. 1953—54. Urednik dr. Vojislav Radovanović. Beograd 1957. 8°. 1068 str.

Eden naših najbolj zajetnih zbornikov iz časa po osvoboditvi vsebuje razprave, orise, poročila, beležke, bibliografijo, osmrtnice, zapiske, polemike, kritike in književna oznanila 46 sodelavcev, ki so se zbrali, da ob petindvajsetletnici smrti (16. januarja 1927) počastijo spomin velikega geografa in etnografa Jovana Cvijića. Vsem na čelu je urednik V. Radovanović postavil v občutenem spisu o življenju in delu utemeljitelja srbske in jugoslovanske geografije Jovana Cvijića za zgled sedanjemu in prihodnjemu odkrivanju, ugotavljanju in razlaganju zlasti materialnih kultur z njihovim stanjem in razvojem. Pri tem je na materialnem in socialnem področju stvarno strnil antropogeografijo in etnografijo. Zaradi tega načela uredništva imajo objave v Glasniku Etnografskog instituta SAN v prvi vrsti geografski in šele v drugi etnografski značaj.

Izrazito geografski so prispevki o prometni legi Jugoslavije s podčrtano vlogo Jadrana in Sredozemlja, pregled novih umetnih jezer, ki so nastala ob novih hidrocentralah, razporeditev kolonistov iz časa po osvoboditvi v Vojvodini, o boju s Severnim morjem za suho zemljo na obalah Anglije, Belgije in zlasti Nizozemske, o novi jugoslovansko-italijanski meji po londonskem sporazumu 1954 in o gostoti poseljenosti Jugoslavije 1953.

Stevilni opisi krajev (Stara Pazova, Kosovska Mitrovica, Raška, Debar, Seyssins, Guča, Arilje, Bujanovac, Dulje, Paštrovsko Pržno, Vladičin Han in Novo Brdo) obravnavajo krajevno lego, nastanek kraja, gibanje prebivalstva, gospodarstvo, vplivna ali gravitacijska območja, tip naselja in tipe hiš, pa tudi prosveto in upravo, za kar uporabljajo zlasti izročilo in statistiko. Vsi opisi so ponazorjeni z izrezki iz topografskih kart in s shematskimi skicami. Metodično važna je antropogeografska in etnološka monografija o Raški, ki združuje v antropogeografiji lego, nastanek in razvoj, tip naselja, ki kaže konec 19. stoletja zelo visoko urbanistično kulturo, tipe hiš, gospodarstvo ter prebivalstvo v preteklosti in sedanjosti; pod etnologijo pa govor, nošo, duševne lastnosti prebivalstva in njegove družbene razmere, tako da izenači etnologijo z zahodnim pojmom o folklori. Pri tej ožini pojma etnologije, ki je za naše jugoslovanske razmere gotovo umetna ali pa posneta po tujini z drugačnim ljudskim življenjem, je treba posebej podčrtati študijo G. Simonovića in Z. Petrovića o vaških naseljih, dvoriščih in hišah v okolici Cetinja, ki z opisom in grafično podobo vasi, skupnosti hiš, tlorisi kmetij, tlorisi in prerezi hiš, nadrobnih konstrukcij stavb in skic dekorativne hišne opreme nazorno zajema in kaže kmečka bivališča in neposrednega ljudskega razmerja do zemlje, ki je bistvo vsake etnografske kulture.

S tega vidika moramo tudi študije o hišah razdeliti v etnografijo hiš in v zgodovino arhitekture. Etnografska bivališča izražajo stanovanja v pečeh na Suvi Planini, sezonska kolišča na Plavnici in deloma elementi meščanskih hiš v Svetozarevu, medtem ko so druge stavbe delo poklicnih obrtnikov in sodijo v zgodovino arhitekture 19. stoletja (stara mestna hiša v Srbiji, Kosmetu in Makedoniji v vzporednosti s hišo v Solunu, Carigradu in Mali Aziji; dvorci v Srbiji Kneza Miloša; Doktoreva hiša v Beogradu; Raičevićeva hiša iz Družetića; ognjišče, krušna peč in dimnik na Lošnju; hiša v Pirotu; vaška hiša v okolici Prištine in brunana cerkev v Rači pri Kragujevcu), zlasti ker upoštevajo v prvi vrsti arhitektonske elemente in šele v drugi funkcije v službi človeka.

Izrazito etnografski značaj imajo objave o domači obrti (lončarstvo v Vranstici pri Kičevu, mlado piročansko lončarstvo v Arandjelovcu, puškarstvo na

Sar-planini, žganje apna v Vasojevičih, ribarstvo v Mulu v Boki, splavarstvo na Drini), od katerih je treba zaradi metode dela in jasne podobe podčrtati Cv. Kostića Splavarje na Drini nekdanj in danes. Blizu domači obrti je študija o noši v šumadijski Kolubari, ki jo ugotavlja V. Nikolić v njenih raznolikostih po rodovih okoli 1860, 1800—1880, 1880—1914, 1914—1940 in danes.

Pestro je gradivo o ljudski medicini v Podrimlju, ki prehaja tudi v ljudsko veterino, zastopano drugače v zareki proti kačjemu piku iz okoliša Drvarja.

Prebivalstvo v kotlini okoli Skopja razlagajo v zadnjih 200 letih migracije Albancev, ki so izpodrivale prvotne pravoslavne staroselce. O nastanku dinarskih plemen je vzbudila knjiga Br. Đurđeva, Turska vlast u Crnoj gori... ostro kritiko P. Šobajića in Cv. Kostića, ki odklanjata za Đurđevo razlago o nastanku črnogorskih plemen tudi Jirečkovo in Sufflayevo podmeno in podkrepljivata v bistvu Erdeljanovićevo o stalni naselitvi Zečanov na katunih, kjer so jih po Kosovski bitki okrepili še Uskoki.

Po obsegu zaostaja duhovna kultura za materialno in socialno, kar je razumljivo iz spominskega namena vsega Glasnika. Običaje zastopajo lazarice, se pravi kolednice na Lazarjevo soboto v okolici Prizrena, dopolnilo narodnih pesmi iz območja Durmitorja, stili in tehnike srbskih tradicionalnih plesov, muslimanski svatovski običaj iz Podveležja v Hercegovini, smrtni običaj na Vlasini, semantični študiji o ustalitvi tavajočih duš na kamnu stancu (imotum saxum) in o rečenici »med dvema ognjema«, totemistična razlaga rečenice »Tvoja volja i mečkina« in izročilo o kamnanju Tapije Gjuzelovića v začetku 18. stoletja v Hercegovini.

Zgodovino srbske etnografije osvetljujejo nekrologi o Cvijićevih sodelavcih Koste Jovanovića in Svetozarja Tomića, življenjepis raziskovalca religioznih sestavin v srbskem ljudskem izročilu Veselina Čajkanovića, ljudsko glasbo življenjepisa gušlarja Petra Perunovića, začetke zbiranja narodnih pesmi pa poročilo o zbirki »Pričite iliti po prostomu poslovice« Jovana Muškatirovića iz 1786.

Zanimiva delovna poročila fakultete za arhitekturo v Beogradu o spomeniškem varstvu, o III. posvetovanju urbanistov 1954, IV. kongresu antropologov in etnologov 1952, II. sestanku Jugoslovanskega statističnega društva 1954 in o I. kongresu zgodovinarjev Jugoslavije 1954 kažejo na pomanjkljivo opredeljenost strokovnih pojmov. Ob jasno nakazani vsebini etnologije, n. pr. v študiji o Raški ali v bibliografiji pa beremo na str. 948: Karta spomenika folklorne arhitekture na teritoriji Srbije..., na str. 949: Za etnologue je naročito bio interesantan rad u vezi sa zaštitom etnografskih spomenika, na kongresu za antropološke in etnološke znanosti je bil... formiran mednarodni komite etnografskega filma (str. 959) ali na kongresu zgodovinarjev sta referata Gj. Boskovića in M. Kosa (str. 973) poudarila potrebo po sodelovanju in povezavi zgodovine s... etnologijom, geografijom, lingvistikom, paleontologijom, etnografijom... Različna raba strokovnih pojmov dokazuje, da niso ustaljeni ali opredeljeni, kar je ena prvih nalog vsake znanstvene zvrsti, kajti od tega je odvisna tudi vsebina obravnavanja, zvrst potrebnega gradiva in ustreznega delovna metoda. Zlasti je to potrebno pri Glasniku Etnografskog instituta SAN, kjer v vrsti obravnave prehaja antropogeografija v etnografijo in narobe.

Bibliografija obsega čas 1945—1950 in se deli v antropogeografsko in etnološko ter folklorno brez nadrobnejše opredelitve etnologije in folklore. Etnološka in folklorna bibliografija je razdeljena v pregled časopisov in drugih periodik z ustrežno vsebino in pa v pregled posameznih študij, poročil, člankov in gradiva, ki so strnjeni v skupine po znanstvenih zvrsteh. Bibliografijo iz Slovenije zastopajo Etnolog (1944), Slovenski etnograf (1948, 1949), Dela SAZU (I—III) Razprave SAZU (I), Obzornik (1946—1950), Kmečka žena (1947, 1949, 1950), Tovariš (1946, 1949, 1950) z objavami prazgodovinskega, zgodnjerednjeveškega in etnografsko-zgodovinskega značaja, etnografske regiografije, vaškega in mestnega gospodarstva, hiše in hišne opreme, ljudske arhitekture, ki je ločena od hiše, noše, družbenega življenja, običajev, verovanj, ljudske medicine in

folklore, ki obsega narodne pesmi, bajke, pripovedke in pregovore in pa ljudsko glasbo in plese, nadalje muzeologije; bibliografija se konča s poročili o prekmorskih kulturnih zanimivostih. Posebno poglavje je posvečeno ekonomski in sociološki bibliografiji iz let 1945—1950, ki pa bi po vsebini objavljene snovi večinoma ustrezala ekonomski, ne pa etnografski reviji. Zdi se, da izvira vsebinska neskladnost etnografske bibliografije od pomanjklivega poznanja za beleženih objav, za kar navajam napačni zapis revije Nova žena, ki je pravilno Naša žena, zlasti pa navedba vsebine o objavah S. Vilfana (str. 902, št. 3) ali M. Ložar (str. 902, št. 7, 8). S. Vilfan razpravlja o obleki in blagu za obleko v policijskih redih 16. stoletja, bibliografinja pa to registira; Propisi o kroju i materialu policijske nošnje; uticaj narodnog odela na tu nošnju, kar je nekaj očitno drugega; podobno niso rokavci M. Ložarjeve košulja in krila ne suknja. Tudi je moglo samo nepoznanje vsebine pripeljati bibliografinjo, da je registrirala članek L. Cermelja Kozmični žarki, radioaktivni ogljik in starost mumij (str. 906, št. 8) s pogrebnimi običaji.

V kritičnem poročilu o Narodopisju Slovencev, ki so ga uredili R. Ložar, Iv. Grafenauer in B. Orel, opozarja M. S. Filipović na potrebo o tesnem sodelovanju slovenskih etnografov z jugoslovanskimi, kar je tudi želja Slovencev, ki jo poizkušajo uresničevati zlasti v novih etnografskih in etnoloških organizacijah. Zato pa je potrebno sodelovanje z vseh jugoslovanskih strani; na primer Slovenski etnograf ne more poročati o jugoslovanskih etnografskih publikacijah, če jih kljub vabilu (SE III—IV, str. 462) od izdajateljev ne prejme, tako da je ustrezni očitok V. Nikolić (str. 1045) krivičen. Prepričani smo, da bi tako sodelovanje tudi rešilo določena odprta vprašanja, pri katerih se je kritik ustavil, n. pr. o vsebini pojma etnografije oziroma ljudskega življenja, o kulturnih krogih, ki nasprotujejo netočno nakazanemu Ložarjevemu gledanju na narodopisje ali o razmerju med slovenskimi in jugoslovanskimi ljudskokulturnimi elementi, ki največ na raziskavo še čakajo. Zdi pa se, da je kritik prehitro opozoril na slovenske elemente nemškega ali italijanskega izvora, ker je vprašanje, koliko smemo ljudskokulturne elemente enačiti z etničnimi skupinami in koliko s pokrajinskimi, stanovskimi ali družbenorazvojnimi. Gotovo je tudi vprašanje, koliko moremo enačiti hišo v ključu ali pod enim slemenom n. pr. v Slovenskih goricah s podravinsko, saj jo zaradi različnih vplivov prosvetljenstva in kmetijskih družb moremo s sosednjo v Prekmurju ali v Porabju samo primerjati. Po drugi strani pa je dejstvo, da je n. pr. Vojna krajina močno vplivala na srbsko, hrvatsko in vzhodnoslovensko ljudsko kulturo, kar bo treba še zgodovinsko raziskati; zgodovinsko raziskovanje ljudske kulture pa je pri vseh jugoslovanskih narodih šele v prvih začetkih, kar vidimo tudi iz Glasnika Etnografskega inštituta SAN.

Franjo Baš

J. Šobić, Odeća i ornamenat Srbije. Založba »Jugoslavija«, Beograd 1956.

Delo je izšlo v založbi časopisa »Jugoslavija« in nas seznanja z žensko ljudsko nošo iz Pčinja, Resave, Kosova, Sumadije, Posavine, okolice Niša, Požarevca in Peći.

Kratkemu informativnemu uvodu sledi 8 ljudskih noš s prav tolikim številom povečanih detajlov pri posameznih nošah v odličnih in tehnično dovršenih barvnih fotografijah.

Ker je namen tovrstnih publikacij predstaviti določene poteze ljudske kulture predvsem v sliki, zato so tudi opisi posameznih noš, ki so podani na koncu slikovnega gradiva, kar najbolj skromni. Avtorica se je omejila le na kratko geografsko opredelitev predločenega tipa obleke, nato pa opisuje najbistvenjše poteze določenega tipa noše, kjer je opustila kakršnokoli primerjalno metodo. Edinole za nošo iz Kosovega pripominja, da se po svoji lahkotnosti odlikuje od noše sosednjih pokrajin.

Marija Jagodic